
КЛЕШНЯ Ганна,

*кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії
Факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного
авіаційного університету, м. Київ*

СУБ'ЄКТ & СУСПІЛЬСТВО У СОЦІАЛЬНОМУ ПРОЕКТУВАННІ

Світ ХХІ століття змінюється, постійно і непередбачувано. Динамічний, нестабільний, часом хаотичний, світ постійно кидає виклик людині. Що це, як не ідеал спонтанності і творчості, конгруентності та креативності гуманістів ХХ-го століття? Однак змінюється і осмислення людини, здатної жити в постмодерному світі. Вона набуває нових характеристик. Відбувається перехід від розуміння особистості як стабільної, структурованої системи, що має певний механізм розвитку і взаємодії зі світом, до усвідомлення того, що світ будується тут і зараз, а «Я» будується разом зі світом. І це «Я» світу невизначеності вже не потребує творчих властивостей, адже потреба «думати наперед», планувати своє життя за таких умов видається безглуздою. З-поміж різноманітного застосування проектування як способів пізнання дійсності окремого філософського осмислення потребує соціальне проектування, як найбільш раціональний спосіб організації буття людини у суспільстві.

Вчені акцентують увагу на наявності у соціальному проектуванні явної та латентної мети, завданням якої є оптимізація взаємодії людей, організацій та спільнот. Явною або латентною (прихованою) метою соціального проекту завжди є досягнення солідарності людей, у тому числі групової солідарності безпосередніх учасників проекту. Іншими словами, (суб'єктно-орієнтований) підхід до соціального проектування, визнає людиновимірність об'єктів соціального передбачення та активістську позицію суб'єктів. Сутність проектування полягає в побудові бажаних станів майбутнього на основі наявних для цього ресурсів. Іншими словами, відбувається трансформація та реструктуризація існуючої реальності. При цьому стратегічна

мета соціального проектування має як соціальне (організаційне), так і особистісне значення.

У деяких роботах соціальний проект розглядається як своєрідна прескриптивна модель, що відображає бажаний майбутній стан системи, який виникає внаслідок певних дій людей, наявності певних фінансових, трудових, матеріальних, когнітивних, евристичних, ціннісних та інших ресурсів. Соціальний проект розглядається і в якості мети проектної діяльності, як виду соціальної творчості. Основною стратегічною кінцевою метою соціального проекту є створення ідеальної спільноти колективних відносин з урахуванням об'єктивних умов і життєдіяльності різних соціальних груп.

Звертаючись до Модерного осмислення проекту як специфічного виду людської діяльності, хочемо звернути увагу на роль соціального проектування в соціокультурному розвитку людства. Визначальним чинником соціального проектування у соціокультурній сфері постають не технічні прийоми та технологічні рішення, а цілепокладання, мета проекту як сутність людської діяльності. Наприклад, Огюст Конт убачав у гармонії суспільства головну умову його стабільності, можливість нормального існування і розвитку кожного класу, нації та людини в ньому. На його думку, соціальної гармонії і стабільності можна досягти за допомогою науки, яка повинна знайти необхідний механізм взаємодії між усіма частинами суспільства, узгодити інтереси всіх соціальних верств та індивідів з інтересами суспільства (Бірюкова 2017, 151).

Насамперед, ідеться про підхід до суспільства як цілісної соціальної системи, про закономірний і прогресивний розвиток суспільства, про роль у цьому розвитку поділу праці, політичної активності людей, науки і духовної культури. Погляди О. Конта на чинники гармонії в суспільстві та його стабільності, а також на роль держави в узгодженні інтересів різних соціальних суб'єктів залишаються актуальними і сьогодні. Цілісність та гармонія/дисгармонія суспільства є основною темою досліджень Г. Зіммеля. Він першим сформулював ідею фундаментальної (або наперед встановленої) гармонії індивідів і

суспільства в процесі їхньої взаємодії, яка досі залишається практично недослідженою. Цілісність процесу соціалізації виражається в «наперед встановленій гармонії» між індивідом і суспільством. Індивід живе своїм соціальним життям, яке становить цінність особистості, а суспільство живе індивідуальним життям своїх індивідів.

Соціальне проектування, як суто людська сфера діяльності у кінцевому рахунку прагне до досягнення соціальної гармонії, як найкращого із можливих станів суспільства, вираженого найвищим ступенем рівноваги, збалансованості, пропорційності сфер життєдіяльності суспільства в певних межах, що гарантує найбільш інтенсивний і повний розвиток кожної сфери суспільства і всіх їх разом. Соціальна гармонія асоціюється з економічним і соціальним процвітанням, високим матеріальним добробутом та якістю життя, але не обмежується ними. Примітною рисою соціальної злагоди є висока якість соціально-психологічного клімату в суспільстві та соціальних відносин між класами і групами, а також між окремими індивідами. Ці відносини характеризуються спів-працею, партнерством, ненасильством, безпекою, справедливістю, рівністю, братерством, свободою, згодою, миром, доброзичливістю та вирішенням розбіжностей і конфліктів лише шляхом досягнення компромісу.

Соціальна гармонія затверджує пріоритет соціальної сфери, яку спрямовано на людину, підпорядковано і відповідає їй (Бірюкова 2021, 10). Отже, – це і стан, і процес розвитку суспільства. Соціальна гармонія – це процес гармонізації сфер, завдяки якому відбувається перехід від станів загибелі, занепаду, гальмування до стану процвітання/гармонії та його підтримання. Стан суспільства визначається, насамперед, спів-відношенням його сфер як найпотужніших і наймасштабніших його складових. Тому суспільна гармонія як мета процесу передбачає безперервну і постійну гармонізацію/рівновагу сфер суспільства. Соціальна гармонія містить у собі гармонію на всіх рівнях: країна, регіон, галузь, місто, компанія, сім'я та особистість.

Соціальна гармонія може бути осмислена як мета соціального проекту побудови певного ідеального стану суспільства. Соціальна

гармонія як мета передбачає успіх, процвітання, добробут, якість життя, відродження, виживання тощо як свої аспекти, але не обмежується ними, а перевершує і гуманізує їх, підпорядковуючи гармонії людини і соціосфери. Соціальна гармонія є найбільш сприятливою для людини, створюючи всі необхідні умови для всебічного розвитку особистості, яка відтворює злагодженість на індивідуальному рівні. Соціальна та індивідуальна гармонія є нерозривними, підтримують одна одну в єдиному процесі.

Звичайно, соціальна гармонія – це не соціальний рай, який повністю виключає злочинність, наркоманію, алкоголізм, проституцію, насильство, суїцид тощо. Вона не викорінює соціальну патологію (яка, в принципі, невикорінна), але суттєво обмежує її, зводить до мінімуму. Однак, визнаючи існування таких негативних явищ суспільного життя, людство може прийняти одну з двох кардинально різних альтернативних стратегій реагування на їхню наявність.

За однією із альтернатив можна залишити все «як є», визнаючи такі патологічні стани частиною самоорганізованої хаотичної системи, яка осмислюється як стан культури Постмодерну, або ж обрати інший шлях.

Той шлях, який відповідає підходу Модерного суспільства, що визнає шлях до самовдосконалення, досягнення бажаного стану, тобто застосування проектного підходу. Визнаючи, що жодне суспільство не може вижити без узгодження базових установок функціонування інститутів, у тому числі закладів освіти і виховання, ми повинні визнати також право на існування механізмів (технологій) їхнього створення і впровадження.

Однією з таких технологій є соціальне проектування, метою якого є вироблення гармонійно організованих образів майбутнього, основними складовими якого є: стабільність норм; інтеграція культурних цілей; соціально схваловані поведінкові установки; стабільні суспільні настрої; позитивний соціально-психологічний клімат; толерантність і лояльність взаємовідносин у суспільстві; досягнення компромісу інтересів різних індивідів, які належать до

різних соціальних верств; соціальна збалансованість і рівновага; цілісне, інтегроване й консолідоване суспільство.

Фактично, це є досягненням уявного стану суспільної гармонії. Вибір гармонії як мети проекту має певні недоліки: з точки зору праксеології він не достатньо раціональний і погано формалізується. Водночас, сьогодні в дискусіях про сутність раціональності домінує активістський підхід, глокальний контекст і синтез із свobodною творчістю та бажанням. З одного боку, підходи до раціональності з часів Античності значно змінилися. Тоді вона сприймалася як логічне розгортання інтуїтивно осягнутого змісту, натомість у сучасності вона насичується проектно-конструкторським контекстом. З іншого боку, існують загальні зразки у вигляді правил логічних міркувань і формальних критеріїв прийняття рішень. Так само це обов'язково передбачає зв'язок (але не взаємну редукцію) раціональності та свободи, толерантності та взаємного визнання. А отже, – комунікацію нового категоріального рівня.

Уявлення про людину, здатну жити в постмодерному світі, набуває нових характеристик. Відбувається перехід від розуміння особистості як стійкої, структурованої системи, що має певний механізм розвитку і взаємодії зі світом, до усвідомлення того, що світ конструюється тут і зараз, а «Я» конструюється разом зі світом. Такий погляд на людину і світ стає все більш чітким і впевненим. Його витoki можна знайти в концепції символічного інтеракціонізму (Дж. Г. Мід), теорії особистісних конструктів (Дж. А. Келлі), ідеях соціального конструкціонізму (К. Герген, Дж. Шоттер), філософії нестабільності (І. Пригожин), теорій дискурсу в постмодерністській філософії, лінгвістиці та семіотиці (Р. Барт, Е. Бенвеніст, Ж. Бодрійяр, Р. Водак, Ж. Дерріда, Т. ван Дейк, У. Еко, М. В. Йоргенсен, Г. Кресс, Е. Лакло, С. Муфф, М. Пешо, П. Серіо, Й. Торфінг, Н. Феркло, Л. Д. Філіпс, Й. Фіске, М. Фуко, Ю. Габермас). Ми підходимо до розуміння мотиваційних процесів і мотивів не як таких, що існують переважно у свідомості чи підсвідомості людини, а як таких, що перебувають у стані постійного дискурсивного конструювання. Вони

занурені в різні типи соціальних дискурсів, а також проявляються в особистих дискурсах (наприклад, у вигляді наративів) і тому можуть впливати на мотиваційні дискурси інших людей.

Ми неодноразово повертаємось до тих трьох основних проблем породжених сучасною техногенною цивілізацією, які загрожують існуванню людства: 1) проблема виживання в умовах постійного вдосконалення зброї масового знищення; 2) наростання екологічної кризи в глобальному масштабі; 3) проблема збереження людської особистості, людини як біосоціальної структури в умовах наростання всебічного відчуження. У контексті третьої проблеми ми стаємо свідками постійної динаміки, зміни світу який виринає коріння і традиції, змушуючи людей жити одночасно в різних традиціях, в різних культурах, пристосовуватися до різних обставин. Людські зв'язки стають спорадичними і, з одного боку, об'єднують всіх індивідів в єдине людство, а з іншого – ізолюють і атомізують людей. Схожу думку висловлює К. Джерджен у контексті насичення сучасного світу віртуальною комунікацією (Gergen 2005). І сьогодні ми звертаємось до осмислення проблеми збереження людської особистості в умовах зростаючого і всебічного відчуження.

Як стверджує Ф. Ніцше, Бог помер (Ніцше 2021). Якщо це так, то ідея світу як природного цілого (тотожного Богові) зникає, і світ перетворюється на хаос, який неможливо пояснити раціонально. Почалося розчарування в науці та її методах. Людина також втратила своє місце у світі. Якщо раніше вона була частиною раціонального цілого, то тепер вона вкинута в божевільний світ і тому є чужою в цьому світі. За Ф. Ніцше, людина, як творча істота, здатна змінювати своє буття і в цьому творчому початку уподібнюючись до Бога, однак, стає частиною загального хаосу буття. На нашу думку, таке розуміння місця людини у світі повертає її до природного (тваринного) стану.

При цьому нівелюються всі надбання людства як у філософії, так і у науці та зрештою і у культурі загалом.

Водночас «Філософія життя» легітимізує опозиційну пару, що становить дихотомічну єдність природної людини в образі «надлюдини» – особистості, здатної розвивати, змінювати і перетворювати буття. Ф. Ніцше також постає проти розуму як засобу організації людського життя, вважаючи останнє сліпою силою і самовладною сутністю. Він протиставляє силу життя культурним нормам і цінностям, вважаючи, що саме людська слабкість і незахищеність спричиняють появу культури як системи штучних засобів виживання.

Отже, творчість Ф. Ніцше водночас легітимізувала право індивіда на зміну *Dasain* буття, яке може бути виражене, серед іншого, як соціальний проект.

У процесі здійснення філософського осмислення зміни ролі суб'єкта та суспільства як базису цілепокладання в соціальному проектуванні ми виявляємо певну кореляцію з аксіологічними засадами конкретної культурно-історичної епохи. Зокрема, базуючись на беззаперечних принципах раціоналізму, актуалізується досягнення соціальної гармонії як мети соціального проектування в епоху Модерну. Це свідчить про пріоритетність суспільно вагомої мети над суб'єктивними прагненнями. Однак така мета має гуманістичний вектор, як ідеал всезагального блага.

Окремо варто підкреслити роль особистості в процесі цілепокладання, під час якого обирається мета і завдання проекту, що відповідає тезі Ж.-П. Сартра, «людина є не щось інше як проект самої себе» (Сартр 2022, 55). Філософська суперечність у цілепокладанні особистих та соціальних проектів Постмодерної доби є елементом буття хаосу, який нівелює сам принцип творчості суб'єкта, заперечує можливість раціональної зміни реальності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Bourdieu P. *Acts of Resistance: Against the new Myths of Our Time*. Cambridge, 1998. 120 p.

2. Бірюкова М. В. Суб'єктно-праксиологічна концепція соціального проектування дис. ... докт. соціол. наук : 22.00.04 / НТУ «Харківський політехнічний інститут». Харків, 2017. 410 с
3. Бірюкова, М. В. Згуртованість в сучасному світі: *realem vs virtual*. *ГАБИТУС*. 2021. Вип. 25. С. 9-13. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.25.1>
4. Дротянко, Л. Концепції постмодерну: соціальний проект, Соціальне прогнозування? Утопія? *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. 2023 № 1. С. 5-10. DOI : <https://doi.org/10.18372/2412-2157.37.17565>.
5. Клешня, Г. Особливості соціального проектування в культурі постмодерну. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2014. № 2. С. 129-

КОМІСАР Людмила

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і філософії мови Київського національного лінгвістичного університету Драгоманова

РЕЦЕПЦІ КУЛЬТУРИ МИСЛЕННЯ В СУЧАСНИХ КОМУНІКАТИВНИХ ПРОЦЕСАХ

У 20-х рр.. ХХІ ст.. постає проблема тотальної відсутності у сучасній кліповій комунікації глибинного світорозуміння як передумови онтологічних засад аксіологічного світовідношення. Особливо гостро така нестача спостерігається на рівні так званої масової свідомості, яка, на жаль, не має імунітету проти ехокамер як провісників пропаганди та ідеологічних наративів.

Як видно, футуристичним виявився прогноз постмодерніста Ж. Ліповецькі про настання “ери порожнечі, імперії ефемерного і появу нарцисичної нової свідомості – гедоністичної і холодної, споживацької свідомості телеглядача (або, в сучасному контексті, користувача соціальних мереж), порожню оболонку симулятивного